

Gave essen in het Aaltense landschap

Er komt meer en meer oog voor de essen die in het landschap bij Aalten zo gaaf bewaard zijn.

door
Henk Harmsen
henk.harmsen@gelderlander.nl

AALTEN - Het bijzondere landschap staat in de belangstelling. Zo ook de Aalter en de Balse of Barlose Es. Deze gebieden, die geleidelijk in elkaar overgaan, zijn onderwerp van nieuwe wandelroutes, gidsjes en activiteiten.

We maken een inspirerende rondgang met Ab Tenkink en Jan Mateman door de Aalter Es in Dale. Mateman is gedreven museumboer van Scholte Eppink. Tenkink is voorzitter van de oudheidkundige werkgemeenschap voor Aalter, Dinxperlo en Wisch en evenzo inwoner van dit essengebied.

We lopen over een *greshedge* (met gras begroeide strook van enkele meters breed) als toegangsweg voor akkers en weiden, dan over het erf van Eppink. Een eeuwenoud stuk bosgrond neemt het hemelwater op dat zich vanaf de hoge esrug een weg zoekt. Het holle bospad oogt als een droge sloot. Vroeger zal het hier waterrijk zijn geweest, want een naburige veldnaam, *Sledevoort*, wijst op een doorwaadbare plek (voorde). Nu is het nabije wandelpad als Sledevoort aangeduid; de Werkgroep

■ Ab Tenkink (links) en Jan Mateman, inwoners van het essenlandschap in Dale, op de 'greshedge' langs een havereld bij landgoed Scholte Eppink. foto Theo Kock

deze streek van koning Lodewijk Napoleon. Het paadje gaat verder op over in 'Deventerweg'. Aan het eind ervan ligt de *Slikkertrap*, een naam die aangeeft dat er herberg werd gehouden. 'Je zat daar als gast gewoon bij de bewoners in de woonkamer', weet Jan Mateman. Zijn prachtige Scholte Eppink is momenteel kandidaat voor zowel de titel 'Mooiste boeren erf van Gelderland 2014' als voor de Aaltense Cultuurprijs. Op enige afstand ermaast staat de vil-

la van de vroegere scholtenfamilie Esselink, (afkomstig van Vrienzehuis uit Winterswijk), die in de jaren zeventig door vererving van de boerderij Eppink is afgescheiden. André Kaminski van Stichting Achterhoek weer Mooi vindt de essen bij Aalten ook van belang als landschapsmonument vanwege de aantrekkelijke natuur: veldleuwerik, geelgors, patrijs, holle wegen, mooie vergezichten. Maar het uitzicht vanaf de Aaltense

se watertoren valt niet meer te genieten sinds die is gesloten vanwege de vele antennes. In dit boerenlandschap komen de essen mooi tot hun recht. Maar aantasting ligt ook hier op de loer. Het cremieren neemt op begraafplaats Berkenhove een hoge vlucht en de graafmachine knaagt aan de eeuwenoude Aalter Es.

Dit is deel 13 in een serie over (beoogde) landschapsmonumenten in Achterhoek en Liemers.

ROND AALTENSE ES EN BARLOSE ES

- De Aaltense Es is nog tamelijk gaaf. Wel is deze in de vorige eeuw doorgraven met de aanleg van de Ringweg. Ook de Romienendiek en de Welinkweg zijn dieper ingegraven voor zandwinning en om deze minder steil te maken.
- De Werkgroep Aaltense Paden heeft voor Dale en de Aaltense Es een wandelroute uitgezet, genaamd het Romienepad. Die is in 2010 geopend. De route is 4 kilometer lang en voert door een licht glooiend gebied, dat ook wel Klein Zwitserland wordt genoemd. Het struin- of boerenlandpad is onderdeel van een toekomstig netwerk van wandelpaden.
- Ook een van de twee Erfgoedrou-

tes van de gemeente Aalten, geopend in 2013, voert door de Aaltense Es.

- Voor Barlo is onlangs een gidsje uitgebracht met twee wandelroutes in dat gebied. Er is ook een informatiepaneel geplaatst. De wandelroutes Barlo-Noord en Barlo-Zuid zijn tot stand gekomen door een samenwerking van de gemeente Aalten, Stichting Dwars door Barlo, Stichting Achterhoek Toerisme en de VVV's van Aalten, Bredevoort en Dinxperlo.

- Zoals Dale zijn boerenmuseum Eppink met villa heeft, zo heeft Barlo zijn boerderij en villa Nijhof met gastenverblijf en het boerderijmuseum De Neeth.

Essen: producten van eeuwen akkerbouw

Essen, ook wel enken of engen genoemd, zijn zeer oude landbouwgebieden op de zandgronden die door voortdurende ophoging met pluggenmest in de loop van eeuwen een rypende bolle vorm hebben gekregen. De potstellen en schaapskooien, zoals die bij boeren in gebruik waren, werden vanaf de late middeleeuwen gebruikt met de pluggen die uit de bovenste zode van heide of weide werden gestoken. De pluggen werden als strooisel in de stal met dierlijke uitwerpselen tot compost vermengd, die jaarlijks als bemesting naar de esakkers werd gebracht. De organische delen werden in de bodem opgenomen, maar de aarde en stenen die tussen de wortels van de pluggen bleven zitten hoopten zich op. Zo ontstond in eeuwen een dikke,

vruchtbare bovenlaag, waarop akkerbouw steeds mogelijk bleef. Lang is ervan uitgegaan dat de ophoging gemiddeld zo'n 1 millimeter per jaar zou zijn geweest. Maar historisch geograaf Theo Spek in Groningen ontdekte dat dit niet altijd opgaat en afhangt van het soort plagen dat men gebruikte. Doordat veel essen later tot completeren aaneen groeiden, ontstond het licht golvende landschap. Vaak liggen de essen in gebieden met grote cultureelhistorische en archeologische waarde. Waar een esgrense aan een watergang of bos, ontstond een steile rand, omdat hier de langdurige ophoging met pluggen opens ophield. In stand houden van deze historische gegroeide hoogteverschillen is ook een van de doelen van de Stichting Achterhoek weer Mooi.